
"John Dalton and the Atom", Frank Greenaway, New York 1967 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/3, 633-634

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rażny przełom w rozwoju geografii jako nauki, w rozwoju innych nauk i w rozwoju kultury. Literatura przedstawiająca rozwój horyzontu geograficznego w następstwie odkrycia i podboju Ameryki jest olbrzymia, a mimo to dotychczasowe znane mi opracowania nie ukazują w zasadzie w pełni społecznego mechanizmu oddziaływania Starego i Nowego Świata na siebie w sposób tak doskonały, jak praca Lafaye'a.

Autor, wybitny znawca historycznych problemów Ameryki, zrywa w swym szkicu zarówno z „czarną legendą” o roli konkwistadorów, jak i apologetyczną wersją cywilizacyjnej misji Europejczyków. Natomiast wiele uwagi poświęca kształtowaniu się nowego społeczeństwa na podbitych terenach w oparciu o tradycje lokalne i iberyjskie. Wykazując doskonałą znajomość epoki, operując po mistrzowsku materiałem historycznym, daje on sugestywny obraz dwóch światów w chwili ich zetknięcia się ze sobą, ze szczególnym uwzględnieniem materialnych i duchowych czynników podboju, przemian w zakresie warunków materialnych, społecznych i w zakresie pojęć. Z tych właśnie względów praca ta jest szczególnie interesująca dla tych, którzy się zajmują epoką odrodzenia.

Józef Babicz

Mario Einaudi, *The Early Rousseau*. Cornell University Press, Ithaca, New York 1967, ss. 312.

Wczesne prace Jana Jakuba Rousseau uznane zostały przez jego współczesnych za paradoksy szaleńca. Późniejsi krytycy, zestawiając owe prace z takimi klasycznymi pozycjami, jak *Wyznania* czy *Emil*, doszli do wniosku, że poglądy młodego Rousseau nie dadzą się pogodzić z jego późniejszymi ideałami. Natomiast Einaudi, profesor polityki międzynarodowej i porównawczej na Uniwersytecie Cornella, obala to powszechne przekonanie wykazując, że krytycy ci nie mieli racji: wcześniejsze i późniejsze poglądy Rousseau nie tylko dadzą się pogodzić, ale co więcej, pełne zrozumienie dojrzałego Rousseau można osiągnąć jedynie poprzez wnikliwe przyswojenie sobie myśli zawartych w pracach napisanych pomiędzy 1737 r. a 1756 r. Udowadniając tę tezę, autor opiera się na ogólnie znanych wczesnych utworach, jak *Rozprawa o sztuce i naukach* czy *Rozprawa o nierówności*, a także wykorzystuje mniej znane pisma Rousseau z tego samego okresu — eseje o ekonomii politycznej i stanie wojny, list do Woltera o trzęsieniu ziemi w Lizbonie, fragmenty o historii i szkolnictwie, *Rozprawę o bogactwie* oraz polemiki Rousseau z jego krytykami.

Autorytet Rousseau stopniowo wzrastał i obecnie jest on przez wielu uważany za najważniejszego myśliciela XVIII w. Jego poglądy, obejmujące wielką skalę zagadnień — człowieka i społeczeństwo, życie prywatne i publiczne, ekonomię i sprawy rządzenia, wojnę i pokój — wydają się nadal aktualne i ważne dla problemów XX w. Tym właśnie tłumaczy się jego obecna popularność i życzliwe zainteresowanie dla jego prac, czym nie często cieszył się za życia. Omawiana praca stanowi ważny wkład do podjętych ostatnio studiów nad Rousseau i jest pierwszym obszernym studium w języku angielskim uwzględniającym wyniki badań takich współczesnych uczonych europejskich jak Starobinski, Derathé i Vossler.

Frank Greenaway, *John Dalton and the Atom*. Cornell University Press, Ithaca (New York) 1967, ss. 256, ilustr. 10.

W obszernej biografii Johna Daltona, osiemnastowiecznego uczonego angielskiego, którego odkrywcze hipotezy odnośnie do budowy materii stały się podwalinami współczesnej chemii, autor — kustosz Działu Chemii Muzeum Nauki w Lon-

dy nie — podaje dokładne fakty z życia Daltona a również przedstawia metody badań naukowych w tym decydującym dla historii Anglii okresie. Imię Daltona zyskało sławę głównie za jego prace stawiające w nowym świetle ówczesną teorię atomistyczną. Połączył on dotychczasowe teorie o budowie materii, biorąc za punkt wyjścia podstawowy układ jednostek składowych. Jego osiągnięcia w wielkiej mierze zwiększyły użyteczność i dokładność obliczeń chemicznych zarówno w dziedzinie badań naukowych, jak na polu przemysłowym.

Greenaway bada powody, dla których atomistyczna teoria Daltona uzyskała większy wpływ na świat nauki niż wszystkie poprzednie teorie o podobnym charakterze, a także śledzi prace Daltona w innych dziedzinach: odkrycie tzw. „ślepoty na kolory” i wczesne prace z zakresu meteorologii. Pomimo doniosłej wagi, jaką miały odkrycia Daltona, nie było dotychczas wyczerpującego studium poświęconego Daltonowi i jego epoce. Obecna biografia, wydana w dwusetną rocznicę jego urodzin, wypełnia tę lukę i rzuca nowe światło na życie i znaczenie tego niezwykłego człowieka.

Hanno Beck, *Alexander von Humboldt und Mexiko. Beiträge zu einem geographischen Erlebnis*. „Inter Nationes”, Bad Godesberg 1966, ss. 58, ilustr. 8.

Publikacja niniejsza ukazuje szczegóły bezspornego faktu, iż A. Humboldt był pierwszym nowoczesnym badaczem Meksyku i pierwszym autorem nowoczesnej geografii tego kraju. Dlatego szczegółowo omówiona została trasa Humboldta w podróży po Meksyku, szkice geologiczne, jakie tam poczynił, pomysły w zakresie oznaczania symbolami zjawisk geologicznych i geograficznych (*Pasigraphie*), jego dzieło o Meksyku i późniejsze „meksykańskie plany” pracy. W rozdziałach tych przedstawiona została najpiękniejsza karta w dziejach naukowej współpracy między Niemcami i Meksykiem.

Jednocześnie autor publikacji — wybitny historyk nauki i znawca Humboldta — nieomieszkał syntetycznie przedstawić jego zasług i osobowości takiej, jaką była rzeczywistość i jaka ukazywała się w oczach współczesnych, a także zarysował dotychczasowe dzieje badań nad Humboldtem. Dał też szereg kapitalnych sformułowań dotyczących samej istoty historii geografii, wynikających z dotychczasowych jego studiów i przemyśleń.

J. Bb.

Wiktor Pepliński, *Podmorski tunel*. Wydawnictwo Morskie, Gdynia 1966, ss. 62, ilustr.

Wydana w cyklu *Miniatury morskie* broszura W. Peplińskiego przedstawia historię projektów pokonania Kanału Angielskiego w celu połączenia komunikacji lądowej Francji (Europy) i Anglii. Proponowane rozwiązania były technicznie różne. Przeważały projekty tunelów podmorskich, projektowano też tamy i mosty. Pomysły te datują się od 1802 r. Na początku broszury autor przedstawił techniczne rozwiązania statków z wieków XVIII—XIX, utrzymujących komunikację przez Kanał Angielski, a zwłaszcza środki techniczne, jakimi starano się złagodzić kołysanie statków.

Z. Br.